

LÄÄKÄRILIITTO
LÄKARFÖRBUNDET

Lääkäri väkivallan tai vainon kohteena

Lääkäriliiton väkivaltatyöryhmä

- loppuraportti

Hyväksytty Lääkäriliiton hallituksen

kokouksessa 21.9.2018

Työryhmä:

Miia Virta, LT, lastentautien el, työryhmän pj

Markku Grönroos, LL, akuuttilääketieteen el

Elina Haapaniemi, LL, psykiatrian el

Jyrki Järvinen, LL, terveyskeskuslääkäri

Anu Pekki, LT, työterveyshuollon el

Maria Sumia, LL, lastentautien ja nuorisopsykiatrian el

Hannele Pöyry, lakimies, SLL

Juho Kivistö, piiriylilääkäri, työryhmän sihteeri

Väkivaltatilanteen jälkeen

Lääkärit kohtaavat väkivaltaa ja sen uhkaa työssään usein. Jopa yli 40 % kollegoista kertoi Lääkäriliiton Lääkärin Työolot ja terveys –tutkimuksessa kokevansa uhkaa työssään ajoittain. Fyysinen väkivalta on harvinaisempaa, mutta useat lääkärit joutuvat potilaan tai omaisen hyökkäyksen kohteeksi vuosittain.

Väkivallan uhan tai hyökkäyksen kohteeksi joutunut lääkäri jää edelleen helposti yksin kokemuksensa kanssa. Niin uhri kuin työyhteisökin saattavat ajatella, että lääkärin tulee selvitä itse, eikä apua pyydetä, eikä myöskään tarjota. Syyllistämisen tai vähättelyn eivät kuitenkaan auta, vaan tilanteen hyvä jälkihoito on ehdottoman tärkeää niin lääkärin työkyvyn kuin terveyden turvaamiseksi.

Tämä ohje on tehty niin henkisen, fyysisen kuin seksuaalisen väkivallan sekä vainon tai niiden uhan kohteeksi joutuneen lääkärin tueksi sekä työkaluksi esimiehille, työnantajille sekä näiden tilanteiden aiheuttamia psyykkisiä ja fyysisiä vammoja hoitaville lääkäreille. Tämä ei ole kaiken kattava ohjeisto, koska tilanteet ovat usein ainutlaatuisia ja yllättäviä, mutta toivomme, että tämän avulla jälkihoitossa päästään alkuun.

Työryhmämme tärkein tavoite on se, ettei yksikään väkivallan kohteeksi joutunut lääkäri jäisi asian kanssa enää yksin ja että hänen toipumisensa väkivaltatilanteesta sujuisi mahdollisimman hyvin. Koska parasta jälkihoitoa on tehokkaasti toimiva työsuojelu, raportin loppuun on koottu myös yhteenvetoa väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisystä. Otamme mielellämme palautetta vastaan, ja ohjeistusta päivitetään tarpeen mukaan.

Miia Virta, työryhmän puheenjohtaja

SISÄLTÖ

Keskeinen sisältö	4
Väkivaltaa voi kohdata kaikissa työpisteissä: psykiatria ja päivystys erityisen riskialttiita.....	5
Akuuttitilanteen jälkeen - kuinka toimia	5
Esimiehen tehtävät, kun työntekijä kohtaa väkivaltaa.....	6
Päivystäjän ja työterveyshuollon tehtävät, kun työntekijä on kohdannut väkivaltaa työssään	7
Väkivaltatapahtuman psyykkiset seuraamukset	7
Lääkärin kokemuksia esitutkinnasta ja oikeudenkäynnistä uhkailutapauksissa	11
Väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisy työpaikoilla	13
Alkutarkastus.....	14
Määräaikaistarkastukset.....	14
Toimenpiteet	14
Tiedottaminen	15

Keskeinen sisältö

Miten toimia väkivaltilanteen jälkeen?

1. **Älä jää yksin.** Kerro tapahtuneesta työkavereille ja läheisillesi. Salasapitovelvollisuus ei koske sinun kokemaasi väkivaltaa, mutta potilaan terveydentilasta ei saa kertoa muille kuin häntä hoitaville henkilöille.
2. **Älä syytä** tapahtuneesta itseäsi, kaikkea ei voi ennakoida.
3. **Vammojen akuutti- ja jatkohoidosta** tulee huolehtia.
4. **Työkyky** tulee arvioida tilanteen jälkeen. Vakavan tilanteen jälkeen ei ole suotavaa jatkaa vuoroa loppuun ja lievemmässäkin tilanteessa työkyky tulee arvioida herkästi. Vastuu työkyvyn arvioinnista on esimiehellä.
5. **Ilmoita** asiasta mahdollisimman pian esimiehellesi ja tee työturvallisuusilmoitus (Haipro, Turpo ym).
6. **Osallistu tilanteen läpikäymiseen** (esim. debriefing tai vastaava), jos suinkin pystyt. Joskus lääkäri tarvitsee myös yksilöllistä tilanteen läpikäyntiä. Tämän tilaisuuden järjestäminen on esimiehen vastuulla.
7. **Ole yhteydessä työterveyshuoltoon.** Varaa aika, vaikka tuntuisi, ettet sitä tarvitsisikaan.
8. Työterveydessä tulee huolehtia asioiden hyvästä **dokumentoinnista** uhrin oikeusturvan takaamiseksi.
9. **Tilanteen jälkiseuranta pitää sopia:** tapaaminen tai keskustelu myöhemmin. Tämä on esimiehen tehtävä, pidä oikeudestasi kiinni.
10. **Ilmoitus** tapahtuneesta **vakuutusyhtiöön** (esimiehen tehtävä)
11. Hoito-, ansionmenetys- ym. **korvausten haku vakuutusyhtiöstä** (tehtävä itse).
12. **Ota yhteyttä Lääkäriliittoon** (lakimiesten neuvot, luottamuslääkärit)
13. **Rikosilmoitus tai rikosoikeuteen perehtyneen lakimiehen konsultatio** omien oikeuksien selvittämiseksi.
14. **Valmistaudu poliisikuulusteluun** rauhassa. Pyydä apua niin lääkäriiliton lakimiehiltä kuin työnantajalta.
15. Kollegoilta ja saman kokeneilta **vertaistukea**. Jätä mahdolliset tylyt kommentit omaan arvoonsa.
16. **Traumoihin perehtyneen psykiatrin arvio ja terapia tarvittaessa.** Oireiden kanssa ei kannata sinnitellä, jotta ne eivät kroonistu ja uhkaa pysyvästi terveyttä ja työkykyä.

Väkivaltaa voi kohdata kaikissa työpisteissä: psykiatria ja päivystys erityisen riskialttiita

Lääkärin päivystäessä alttius joutua väkivallan, niin fyysisen kuin henkisen, kohteeksi on suuri. Naiset ja alle 35-vuotiaat ovat erityisesti riskissä joutua väkivallan kohteeksi (Kajantie, Vänskä 2006). Väkivaltaa onkin perinteisesti pidetty päivystystyöhön liittyvänä lähes luonnollisena asiana. Päivystyspisteiden kasvaessa potilasmateriaalin ja päivystykseen tuovien oireiden kirjo on heterogeenistä, joka usein johtaa varsin odottamattomiin potilaskontakteihin. Useimmiten väkivallalla uhkaileva potilas on päihteiden vaikutuksen alaisena. Vaaratilanteita aiheuttavat myös sairautensa vuoksi sekavassa mielentilassa olevat potilaat. Lääkärit ammattiryhmänä saattavat jättää väkivaltatilanteesta ilmoittamisen sikseen ja ilmoitusta ei tehdä. Todellisten vaaratilanteiden määrä on todennäköisesti ilmoitettua suurempi. Luonnollisesti väkivallan kohteeksi voi joutua myös muissa työpisteissä kuin päivystyksessä ja samat ohjeet koskevat myös näitä tilanteita. Esimerkiksi psykiatria on riskialtis erikoisala.

Akuuttitilanteen jälkeen - kuinka toimia

Väkivaltatilanteista tai niiden uhasta saattaa seurata uhriksi joutuneelle lääkärille paitsi fyysisiä myös henkisiä vammoja. Edellisellä sivulla on listan muodossa asioita, joista kannattaa lähteä liikkeelle.

Välittömästi tilanteen jälkeen lääkärin tulee olla yhteydessä esimieheen ja ilmoittaa tapahtuneesta, varsinkin jos työvuoron pitäisi tapahtuman jälkeen vielä jatkua. Työkyky tulee arvioida ja esimies on tästä vastuussa. Fyysisten vammojen kohdalla tämä on itseltään selvää, mutta väkivallan kohteeksi joutuminen ilman fyysisiä vammoja voi aiheuttaa niin voimakkaan akuutin kriisireaktion, että työvuoroa ei voi jatkaa loppuun. Shokissa oma käsitys työkyvystä ei välttämättä vastaa todellisuutta, ja vaikka paine töiden tekemisestä loppuun saakka on erityisesti päivystysaikana suuri, shokissa työskentely vaarantaa potilasturvallisuuden. Esimiehen tulee tarvittaessa huolehtia toinen työntekijä jatkamaan työtä ja ohjata väkivallan kohteeksi joutunut lääkärin arvioon päivystyksellisesti.

Väkivaltatilanteen jälkeen tulisi tehdä Haipro -työturvallisuusilmoitus tai vastaava mahdollisimman pian. Jälkiselvittely tulisi aloittaa viimeistään kahden vuorokauden kuluttua tapahtuneesta. Esimiehen velvollisuus on auttaa uhriksi joutunutta lääkärinä. Jälkiselvittely ja -hoito tapahtuvat usein esimiehen ja yksikön turvallisuuspäällikön kanssa sekä työterveyshuollossa.

Työterveyteen kannattaa varata aika tilannearvioon tapahtuman lähipäivinä joka tapauksessa, vaikka itse kokisi, että arviota ei tarvita. Arvion tarkoitus on turvata toipuminen, estää mahdollisten oireiden kroonistumista sekä dokumentoida oireet myös oikeusturvaakin ajatellen. Työterveyslääkäri arvio myös psykiatrin konsultaatio tarpeen.

Tilanteessa mukana olleiden debriefing saattaa olla hyödyllistä, koska tilanteen läpikäyminen auttaa hahmottamaan tapahtumaketjua ja siten helpottaa mahdollisia jälkioireita. Joissakin tilanteissa koko työryhmän debriefing saattaa kuitenkin jopa hankaloittaa lääkärin oloa, koska lääkärin usein oletetaan kantavan vastuu ja lohduttavan muita, vaikka olisi uhrin asemassa. Lääkäri saattaa myös itse vaatia tätä itseltään. Tällöin yksilöllinen tilanteen läpikäynti työterveydessä saattaa auttaa.

Poliisille pitää tehdä ilmoitus herkästi. Vakavissa väkivaltatilanteissa se on myös työnantajan velvollisuus. Työtehtävässä lievänkin pahoinpitelyn uhriksi joutuminen on virallisen

syytteen alainen rikos eli kriteeristö on erilainen kuin vapaa-ajalla. Lakimiehen apua on ja pitää olla saatavilla joko työpaikan kautta tai vaihtoehtoisesti Lääkäriliitosta tai yksityissektorilta. Poliisikuulusteluun kannattaa valmistautua huolella. Poliisi käsittelee tapahtunutta eri tavoin ja erilaisin sanoin kuin lääkäri, mikä voi tuntua hämmentävältä. Poliisin tehtävä on kuitenkin auttaa väkivallan kohteeksi joutunutta.

Esimies tekee ilmoituksen tapahtuneesta vakuutusyhtiöön, josta tulee itse muistaa hakea korvauksia. Työnantajan ottama vakuutus on sitä varten, että se turvaa työntekijää, jos jotain tällaista sattuu eli korvausten hakua hoidosta aiheutuneista kuluista ja ansionmenetyksistä ym. ei tarvitse arastella.

Esimiehen tehtävät, kun työntekijä kohtaa väkivaltaa

Ota tilanne vakavasti ja syyllistämättä. Työntekijään kohdistuneesta väkivallasta tai sen uhasta saattaa seurata paitsi fyysisiä myös henkisiä vammoja.

1. Järjestä tilanteen jälkihoito vuorokauden - kahden vuorokauden aikana tapahtuneesta. Luontevin jälkihoidon antaja on työpaikan työterveyshuolto.
2. Jos asianosallisia on monta, tapahtunutta on käytävä läpi myös työtovereiden ja esimiesten kanssa.
3. Ota puheeksi rikosilmoituksen tekeminen työntekijän kanssa.

Rikosprosessi käynnistyy poliisille tehtävällä rikosilmoituksella tai erillisellä tutkintapyyntöllä.

Esimerkiksi laitton uhkaus on asianomistajarikos. Niissä poliisin tutkinta etenee vain, jos asianomistaja eli uhri vaatii tekijälle rangaistusta.

Lievät pahoinpitelyt ovat virallisen syytteen alaisia silloin, kun ne kohdistuvat henkilöön, joka suorittaa työtehtäviään työpaikalla, ja kun rikosentekijä ei kuulu työpaikan henkilöstöön. Lääkärille asian käsittelyä saattaa helpottaa tieto siitä, että häntä käsitellään työtehtävissä olevana henkilönä, ei yksityishenkilönä.

Virallisen syytteen alaisuus tarkoittaa sitä, että syyttäjä toimittaa syyteharkinnan saatuaan asiasta tiedon, vaikka asianomistaja eli uhri ei vaatisi tekijälle rangaistusta tai luopuisi vaateistaan.

Salassapitovelvollisuus väistyy aina uhrilta eli asianomistajalta. Hänellä on oikeus ilmoittaa poliisille epäillyn tekijän, myös potilaan, henkilötiedot, vaikka potilaan terveys- ja sairaustietoja ei saa kertoa. Uhri voi myös pyytää ja valtuuttaa esimiehen tai muun työnantajan edustajan tekemään tutkintapyyntöön tapahtuneesta. Jotta väkivallanteko tai muu rikosepäily kyetään luotettavasti esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä todentamaan, joudutaan uhria yleensä kuulemaan tapahtuneesta henkilökohtaisesti. Tämän johdosta on tärkeää, että asiaa viedään yhdessä eteenpäin. Noudata oman toimipaikkasi ohjeistusta ja kerro työntekijälle, että hän saa organisaatiolta asian eteenpäin viemisessä kaiken käytettävissä olevan tuen. Tue ja kannusta, mutta älä painosta.

Muista kuitenkin, että vakavia vammoja aiheuttaneet väkivallanteot tulee aina ilmoittaa poliisille. Mikäli uhri ei itse kykene tai halua ilmoitusta tehdä, työnantajan edustaja tekee sen.

4. Huolehdi vaadittavista ilmoituksista vakuutusyhtiöön ja työsuojeluun. Toimi työpaikaksi menettelyohjeiden mukaan. Kuolemaan tai vaikeaan vammaan johtanut tapaturma tulee aina ilmoittaa poliisille.
5. Huolehdi työsuojelun kanssa toimista vastaavien tilanteiden ehkäisemiseksi jatkossa.

Päivystäjän ja työterveyshuollon tehtävät, kun työntekijä on kohdannut väkivaltaa työssään

Päivystyksessä väkivaltaa kohdannutta kollegaa hoitavan lääkärin tulee huolehtia jatkohoidosta, vaikka kollega kuinka vakuuttaisi olevansa kunnossa. Shokissa oman tilanteen hahmottaminen on vaikeaa. Vammasta riippuen jatkohoitoon ohjaaminen voi tapahtua myös esimiehen kautta, jos ei tarvita akuuttia sairaalahoitoa.

Järjestä aika työn tuntevalle vastuutyöterveyshoitajalle, -lääkärille tai -psykologille samana tai viimeistään seuraavana päivänä. Hyödynnä työterveyshenkilöstön debriefing-osaamista. Väkivallan uhriksi joutuneen lääkärin tulisi ainakin kertaalleen tavata lääkäri oireiden vaikeusasteen arvioimista ja dokumentointia varten.

Keskeisiä asioita ensikohtaamisessa

1. Käy tilanne läpi ja kuuntele työntekijää keskeyttämättä.
2. Tarkenna tarvittaessa tilanteen kuvausta. Varo, ettet vähättele tilannetta, koska et ole itse ollut läsnä.
3. Kysy tuntemuksia ja havainnoi vointia.
4. Kerro erilaisista reaktioista, jotka ovat mahdollisia tapahtuneen jälkeen.
5. Suunnittele tarvittavat jatkotoimet sekä varaa seurantakäynti.
6. Kehota olemaan yhteydessä, jos vointi huononee. On tärkeää, että työterveyshuollon työntekijä pysyy samana prosessin ajan.
7. Dokumentoi kaikki tarkasti. Se on ensisijaisen tärkeää uhrin oikeusturvan turvaamiseksi ajatellen niin vakuutusyhtiötä kuin mahdollista oikeuskäsittelyä.

Huomio kokonaistilanne koko työpaikan työturvallisuuden näkökulmasta. Järjestä tarvittaessa debriefing-käsittely työpaikalle. Arvioi, onko tarpeen muuttaa työpaikan olosuhteita tai toimintaohjeita yhdessä työpaikan johdon kanssa. Työntekijän työolosuhteiden turvallisuuden varmistaminen on ensisijaisesti työnantajan velvollisuus. Seuraa, että sovitut toimenpiteet toteutetaan. Tee tarvittavat lausunnot niin vakuutusyhtiölle kuin oikeuteen.

Väkivaltatapahtuman psyykkiset seuraamukset

Väkivalta ei tee kenellekään hyvää. Sen uhriksi joutuminen on aina trauma, jota pitää työstää. Ei kuitenkaan ole suoraa suhdetta sen välillä, millainen trauma tuottaa minkilaisen psyykkisen reaktion. Reaktio riippuu aina kohteen henkilöhistoriasta ja persoonallisuudesta.

Väkivaltaa seuraa yleensä tuttu, Johan Cullbergin luonnostelema neliportainen kriisijakso. Ensin on shokki, sitten reaktio, sitten käsittelyvaihe ja lopuksi uudelleen suuntautu-

misen vaihe. Shokkivaihe on yleensä lyhyt, muutaman päivän mittainen. Reaktiovaihe kestää muutamasta viikosta muutamaa kuukauteen. Käsittelyvaihe saattaa kestää vuodenkin. Vähitellen kriisi alkaa suotuisassa tapauksessa muuttua osaksi elämää, sillä on paikkansa oman elämän kokonaisuudessa. Sitä ei tarvitse jatkuvasti pohtia, mutta ei myöskään kieltää sen olemassaoloa.

Joskus näennäisen vähäinen trauma saattaa laukaista suhteettoman voimakkaalta tun-
tuvan reaktion. Tällöin kyseessä saattaa olla vanhan, käsittelemättömän trauman aktivoi-
tuminen, jolloin reaktion polttoaineena onkin vanha trauma, jota uuden trauman sattues-
sa psyyke ei jaksa enää pitää piilossa ja poissa muistista. Tällöin uusi trauma toimii van-
han trauman triggerinä ja selittää reaktion voimakkuutta.

Väkivallan kohteen tulisi saada apua heti ja muiden aloitteesta. Työpaikalla esimiehen tulee olla tässä aktiivinen. Uhri ei apua välttämättä osaa tai jaksa hakea. Uhri kokee ta-
pahtuneesta yleensä häpeää, mikä pohjautunee varhaiseen hallinnan tarpeeseen. ”Jos-
pa olisin tehnyt niin tai toiminut näin, niin en olisi väkivallan uhriksi joutunut.” On vaike-
ampaa myöntää, että elämä on arvoituksellista eikä useinkaan omassa varassa.

Joka tapauksessa uhrin on hyvä saada keskusteluapua. Kokenut terapeutti osaa kyllä arvioida, kuinka pitkää hoitoa tarvitaan. Vaikeampaa on ehkä lääkärin myöntää avutto-
muutensa: näin pääsi käymään ja minä tarvitsen apua. Jos toimintakyky ei kohtuullises-
sa ajassa kohene, vaan oireet jatkuvat, on varmasti syytä selvittää, mikä uhrin henkilö-
historiassa selittää oireiden vakavuutta ja pitkäkestoisuutta.

Osa toipumista on palaaminen toistuvasti tapahtumapaikalle, jolloin antaa asian arkipäi-
väistyä. Tapahtumapaikka lakkaa olemasta väkivallan näyttämö, ja se voi palata ole-
maan esimerkiksi tavallinen vastaanottohuone. Ensimmäiset kerrat voivat olla tykyttäviä
ja hiottavia, mutta vähitellen arki ottaa vallan pelosta. Tuttu hoitaja tai kollega voi olla
mukana tukena ensimmäisillä kerroilla.

Keskustelun yksi ulottuvuus on puhumattoman väkivallan pelottavuuden heikentäminen.
Lisäksi kollegoilla saattaa olla samantapaisia kokemuksia, ja siten asioiden jakaminen
saattaa auttaa itsen lisäksi monia muitakin. Kuitenkaan ei ole tervettä puida asiaa vuo-
desta ja kuukaudesta toiseen. On myös kysymys valinnasta, päästänkö irti ja suuntaan-
ko tulevaisuuteen?

Väkivaltatapahtuman vaikutukset yksilöön

Väkivallan uhriksi joutuminen voi aiheuttaa monenlaisia ja eritasoisia yksilöllisiä psyykki-
siä seuraamuksia. Aluksi koko psyykinen ja fyysinen kapasiteetti suuntautuu tilanteesta
pois pääsyyn ja mahdollisista fyysisistä vammoista selviämiseen. Vähitellen tapahtunut
alkaa jäsentyä mielessä ja muistikuvat asettuvat jonkinlaiseen loogiseen järjestykseen.
Ei ole epätavallista, että muistikuvat voivat olla hämäriä ja palasia voi puuttua. Voi esi-
merkiksi olla täysin mahdotonta muistaa, miten pääsi tilanteesta pois tai kuka tuli autta-
maan. Toisaalta jokin näennäisen merkityksetön yksityiskohta voi olla kirkkaana mieles-
sä. Vielä paljon myöhemmin muistikuvat voivat kirkastua.

Ensimmäisten päivien aikana tapahtuman jälkeen ajatukset voivat pyöriä tapahtuneessa.
Syyllisyyden tunne ja jopa häpeä voivat korostua. Teinkö jotain väärin? Aiheutinko joten-
kin tapahtuneen sanomisillani tai jollakin muulla? Olenko huono lääkäri, kun kyennyt en-
nakoimaan tai estämään tapahtunutta? Miten olisin voinut välttää tämän? Olenko ainoa,
jolle on käynyt näin? Miksi juuri minä? Toisten kommentit tapahtuneesta voivat tulla tun-

tua arvostelulta. Toisinaan voi kokea tarvetta vähätellä tapahtunutta: eihän tässä mitään, ei edes mustelmia tullut ja kyllä tästä selvittäään.

Turvallisuuden tunne on järkkynyt ja samalla käsitys omasta itsestä on muuttunut haavoittuvaksi. Toinen ihminen on hyökännyt kimppuuni ja satuttanut minua. Entä jos olisi käynyt pahemmin? Keskittyminen päivän töihin ei onnistu, asiat jäävät kesken tai unohutuvat. Kaupassa ei muista, mitä piti ostaa. Kesken kaiken voi alkaa itkettää tai pienet asiat ärsyttävät. Voi tuntua, että kukaan ei ymmärrä, miltä tuntuu. Unen saanti voi olla vaikeaa ahdistuksen ja mielessä elokuvamaisesti pyörivien tapahtumien vuoksi. Yöllä painajaiset voivat kiusata ja päivällä voi säpsähdellä varjoillekin. Viha tekijää kohtaan ja suru tapahtuneesta vaihtelevat mielessä. Ristiriitaa aiheuttaa tekijän ajattelemisen apua tarvitsevana potilaana, joka koki jonkinlaista ahdinkoa tai umpikujaan joutumista tilanteessa.

Väkivallan uhriksi joutuminen vaikuttaa myös ihmissuhteisiin. Voi tuntea valtavaa tarvetta suojella omaa perhettä kaikelta pahalta, tarvetta kerätä perhe kodin turviin suojaan. Täytyisi koko ajan tietää, missä perheenjäsenet kulkevat.

Väkivallan uhriksi joutumisesta voi seurata vetäytymistä, välttelyä, pelkoja, masennusta, toimintakyvyn laskua. Jotkut turvautuvat alkoholiin. On hyvin tärkeää, että väkivallan uhriksi joutunut saa nopeasti ja riittävän pitkään psyykkistä apua. Tapahtumat asettuvat oikeille paikoilleen ja syyllisyyden tunne helpottaa. Toipuminen on yksilöllistä, ja se kestää oman aikansa. Työyhteisö ja läheiset ovat tärkeässä roolissa tukemassa toipujaa.

Rikosnimikkeitä

Pahoinpitelyrikokset (RL 21:5-7 §)

Pahoinpitelyssä henkilö tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä tai aiheuttaa toiselle kipua. Jos pahoinpitelyn seurauksena syntyy vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, tai jos teko on erityisen raaka tai julma, tai teossa käytetään ampuma- tai teräasetta, rikosnimikkeenä voi olla **törkeä pahoinpitely**. Teot ovat virallisen syytteen alaisia. Jos tekoa voidaan vaikutuksiltaan tai muilla rikokseen liittyvillä seikoilla pitää kokonaisuutena arvioiden vähäisenä, kyseessä on **lievä pahoinpitely**. **Henkilöön hänen työtehtäviensä takia kohdistettu lievä pahoinpitely on virallisen syytteen alainen rikos.**

Laiton uhkaus (RL 25:7 §)

Laittomasta uhkauksesta on kyse, mikäli henkilö nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin esimerkiksi sanallisesti uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhattulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa. **Laiton uhkaus on asianomistajarikos, ellei siinä ole käytetty hengenvaarallista välinettä tai ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.** *Huomaa, että jos kyseessä on toiseen henkilöön kohdistuva laiton uhkaus, tulee kohdetta varoittaa salassapidon estämättä. Uhkauksen kohteelle on oikeus ilmoittaa epäillyn tekijän eli uhkaajan henkilötiedot.*

Vainoaminen (RL 25:7a §)

Vainoaminen on jonkin henkilön toistuvaa luvaton seuraamista teknisten välineiden avulla tai muutenkin. Rikosnimikkeessä määritellään em. toiminnan olevan sellaista, että

se on omiaan aiheuttamaan kohteessa pelkoa tai ahdistusta. Tämän määritelmän mukaan vainoaminen ei siis tapahdu salaa, vaan niin, että kohde tulee siitä tietoiseksi. Vainoaminen on kriminalisoitu vuodesta 2014 ja **se on yleisen syyttäjän alainen rikos.**

Seksuaalinen häirintä

Työantajan tulee huolehtia siitä, ettei työntekijä joudu työssään seksuaalisen tai muun sukupuoleen perustuvan häirinnän kohteeksi. Jos seksuaalinen häirintä sisältää fyysisen koskemattomuuden tahallisen loukkauksen, asiassa voidaan soveltaa myös rikoslain pahoinpitely- tai seksuaalirikoksia (RL 20 luku) tai työrikoksia (RL 47 luku) koskevia säännöksiä.

Kunnianloukkaus (RL 24:9 ja 10 §)

Kunnianloukkauksesta voidaan tuomita sakkoihin ja törkeästä kunnianloukkauksesta jopa vankeuteenkin. Kunnianloukkaus on sellaisten valheellisten tietojen levittämisestä, jotka ovat omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Jopa kahden kesken tehty kunnianloukkaus on rangaistavaa, mutta sen toteuttaminen ei yleensä ole helppoa. Kunnianloukkaus voi olla myös halveksiva teko tai ele tai loukkaavan mielipiteen esittäminen. Useimmat lääkärit toimivat julkisissa viroissa, ja he voivat silloin lain mukaan joutua hyväksymään enemmän arvostelua. Yksittäisen lääkärin osalta tilanne on vaativa.

Suomessa maksettavat korvaukset henkisestä kärsimyksestä ovat varsin alhaisia ja vaarana voi pahimmillaan myös olla, että lääkärille aiheutuu oikeudenkäyntiin osallistumisesta jopa huomattavat ansionmenetykset.

Kunnian suoja kuuluu perus- ja ihmisoikeuksiin. **Kunnianloukkaus on asianomistajarikos.** Poliisi ei sitä tutki, ellei uhri vaadi rangaistusta. Jos uhri vaatii rangaistusta ja tutkinnan perusteella asia johtaa käräjäoikeuteen, joutuu uhri sinne asianomistajana kuultavaksi. Tällä tavalla hankitun oikeuden hintana voi olla käräjäpäivän työansioiden menetyks. Jos syytetty tuomitaan kunnianloukkauksesta, voidaan hänet toki tuomita oikeudenkäyntikulut ja ansionmenetykskin korvaamaan. Ongelmaksi voi siinä tapauksessa tulla tuomitun maksukyvyttömyys, jolloin korvauksia on lähes mahdotonta periä eikä valtiokaan noita korvanne.

Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen (RL 24:8 ja 8 a §)

Erona kunnianloukkaukseen on käytännössä se, että tässä teossa asianomistajasta levitetty tiedot ovat tosia. Periaatteessa mitään toisen henkilön *yksityiselämään liittyviä tietoja* ei saisi ilman lupaa julkaista, mutta erityisesti kielteisten tai arkaluontoisten asioiden levittäminen on tuomittavaa. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen on sitä tuomittavampaa, mitä suuremmalle joukolle tietoa levitetään. Nykyisinä sosiaalisen median aikoina tieto leviää helposti laajallekin ja tämä on yleensä dokumentoitavissakin. Joukkotiedotusvälineissä toimittajien ammattitaito yleensä tuottaa tällaisten tietojen julkistamiseen harkintaa, koska uhkana on mm. korvausvastuu. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen on myös **asianomistajarikos.**

Kotirauhan rikkominen (häiritseminen) (RL 24:1 ja 2 §)

Kotirauhalla suojatulle alueelle oikeudettomasti tunkeutuminen on rangaistavaa.

Rauhaa ja yksityisyyttä loukkaavia rikoksia ovat myös *salakatselu* (RL 24:6 §) ja *sala-kuuntelu* (RL 24:5 §).

Viestintärauhan rikkominen (RL 24: 1a §)

Soitetaan puhelimella tai lähetetään muilla välineillä viestejä siten, että teko on omiaan aiheuttamaan häiriötä tai muuta haittaa.

Julkisen kotirauhan rikkominen (häiritseminen) (RL 24:3 ja 4 §)

Julkisrauhan rikkominen on julkisissa tiloissa, esim. erilaisissa virastoissa luvaton tunkeutumista tai oleskelua. Tähän kuuluu myös tiloihin jääminen tai kätkeytyminen sulke-
misajan jälkeen. Jos tunkeutuminen tehdään väkivaltatarkoituksessa ja siihen sopivin välinein varustautuneena, tulee kysymykseen törkeä tekomuoto.

Kaikki edellä mainitut rauhaan kohdistuva teot ovat pääsääntöisesti asianomistajarikoksia.

Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen (RL 16:1 §)

Tekijä käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa vaikuttaakseen virkatoimen tekemiseen tai tekemättä jättämiseen tai sellaisen virkatoimen kostamiseen. Virkamies on julkisyhteisön palveluksessa, Lääkärien kyseessä ollen yleensä kunnan, kuntayhtymän tai valtion virassa. Nykykäytännön mukaan tarkoitettu virkatoimi sisältää julkisen vallan käyttämistä ja rivilääkäreillä tämä yleisimmin koskee poliisille mielenterveyslain perusteella tehtävistä virka-apupyynnöistä päättämistä. Virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta tuomitaan myös se, joka tarkoitettulla tavalla vastustaa sitä, joka virkamiehen pyynnöstä tai suostumuksella avustaa virkamiestä julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa. Teko on **virallisen syytteen alainen**.

Lähestymiskielto

Uhatuksi tullut voi hakea lähestymiskieltoa turvallisuutensa edistämiseksi. Sillä on se merkitys, että poliisin tietoon tullut lähestymiskielton rikkominen on yleisen syyttäjän alainen rikos, jonka uusiutuminen yleensä johtaa lisäntyviin sanktioihin. Lähestymiskieltoa haetaan joko poliisilta tai suoraan käräjäoikeudelta.

Turvakielto

Jos on perusteltu syy epäillä oman tai perheensä turvallisuuden olevan uhattuna, voi hakea maistraatista määräyksen, ettei kotikunta- tai osoitetietoja anneta muille kuin viranomaisille. Nykyään turvakielto siirtyy automaattisesti myös Trafin tiedostoihin, joten ajoneuvorekisteritiedoistakaan ei osoitetta löydy.

Lääkäriin kokemuksia esitutkinnasta ja oikeudenkäynnistä uhkailutapauksissa

Oikeusprosessi on aina omanlaisensa kokemus varsinkin uhrin asemassa. Yleisen syytteen alaisen rikoksen kohdalla poliisi ja syyttävä hoitavat prosessia, mutta toki lääkärikin on hyvä olla oma lainopillinen neuvonantaja. Asianomistajarikoksiakin kuten kunnianloukkauksiakin voi ja kannattaa joissain tilanteissa viedä oikeuteen. Näissä tilanteissa kuitenkin kannattaa tiedostaa prosessin hankaluus. Tässä alla on yhden kollegan kokemuksia oikeusprosesseista liittyen.

”Näistä jutuista on yleensä tullut sakkoa tai ehdonalaista vankeutta, joiden merkitys ei tunnu kovin suurelta. Näin kuitenkin tuodaan esille sitä rajaa, jonka ylittäminen ei ole potilaallekaan sopivaa. Emme voi hyväksyä terveydenhuollon työntekijöitten ruumiillisen koskemattomuuden loukkaamista tai sillä uhkaamistakaan. Näiden juttujen ajattaminen luo signaalia siitä, ettei terveydenhuollossakaan voi turhautumistaan kanavoidsa mielensä mukaan. Esimiesten ja hallinnon kouluttaminen tässä asiassa saattaa olla tarpeen, kun kyse on kuitenkin koko henkilökunnan työturvallisuudesta, josta työnantajalla kuitenkin on vastuu. Jos annetaan uhkailla lyömisellä, joku puutteellisessa impulssikontrollissaan vielä joskus ehkä lyökin.

Lääkäri on tottunut omia lausuntojaan tehdessä tarkkuuteen ja varmuuteen. Oikeudessa näyttö on melko lailla eri asia. Uhkaus on uhkaava, jos se on näyttänyt siltä. Kunnianloukkaus on kunnianloukkaus, jos se on kuulostanut siltä. Lakiteksteissä on mielenkiintoinen termi ”on omiaan”. Jos syytetyn toiminta tai sanominen on omiaan loukkaamaan tai pilaamaan mainetta tai tuottamaan mielipahaa, on se mahdollista sellaiseksi kokea. myöskään esimerkiksi uhkauksien aiheuttamaa pelkoa tai henkistä kärsimystä ei tarvitse erikseen lääkäriinlausunnoilla tai muuten mitoitaa. Riittää, jos uhkailu on ”ollut omiaan” aiheuttamaan noita kärsimyksiä. Uhkauksen kohteena olleen täytyy toki voida sanoa, että on kokenut uhkaukset omasta mielestään pelottavina. Vähän samalla logiikalla kuin että voimakkaasti päähän lyöminen muodostaa helposti törkeän pahoinpitelyn, koska se voi olla omiaan aiheuttamaan vakaviakin vammoja, vaikka juuri sillä kerralla ei olisikaan pahasti käynyt.

Kaiken kaikkiaan ajamani uhkailujutut ovat olleet melko vähäpätöisiä. Vastapuoli on ollut joko pikkurikollisia tai persoonallisuushäiriöisiä ja heidän ojentamisensa oikeuslaitoksen kautta on aina tuntunut jollain lailla epäreilulta. Näistä prosesseista on ollut enemmän vaivaa kuin hyötyä. Työssä tapahtuneen väkivallanteon tai sillä uhkaamisenkin käsitteelyyn käytettävä aika olisi oltava palkallista työaikaa ilman erityistä anomistakin.

Osassa tapauksista tapauksissa syytetyt ja tuomitut eivät oikeastaan olleet rikoksentekehoketillä minkään hoidettavissa olevan sairauden takia potilaina. Tapauksissa on humalaisen uhoa, sekakäyttäjän harmistumista lääkehuollon hankaluudesta ja pommiuhkaaja vain onnettomuudekseen sattui soittamaan asiaan puuttuvan lääkärin ollessa päivystämässä. Päihdeongelman ja häiriintyneen persoonallisuuden yhdistyminen näyttää johtavan tuollaiseen toimintamalliin helposti.

Kun näissä asioissa kokematon lääkäri joutuu asianomistajana ja totuudellisuuteen velvoitettuna käräjille, on siellä vastassa usein rikosasioitten ajamiseen tottunut oikeusavustaja, jonka tehtävänä on puolustaa syytettyä. Siihen näyttää sisältyvän ensin se, että syytteenalainen teko kiistetään. Kun se ei onnistu, vähätellään asian merkitystä. Sitten, jos tuomio tulee, väitetään, että se on liian ankara ja mahdollisesti määrätyt korvaukset moititaan suuriäänisesti kohtuuttoman suuriksi näytettyyn tekoon nähden. Tämä on nähty toistuvasti, ja siihen voi varmaan tottua, mutta sitä oli järkyttävää kuunnella ensimmäisellä kerralla. Sanomisia ja kokemuksia uhkailun luonteesta väänneltiin ja vähäteltiin varsin paatuneen tuntuisesti. Oikeudenkäyntiin onkin syytä valmistautua tutustumalla esitutkintamateriaaliin riittävän huolellisesti. Asianomistaja saa sen pyytäessään poliisilta. Myös syytetyn ja todistajien kuulustelujen pöytäkirjat kannattaa pyytää omiensa lisäksi.”

Väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisy työpaikoilla

Työturvallisuuslain (738/02) 27 §:n mukaan väkivaltaisten ja uhkaavien tilanteiden ennaltaehkäisy kuuluu työnantajalle. Säännöksen mukaan työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, on työolosuhteet järjestettävä siten, että väkivalta ja sen uhka ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennalta. Käytännössä tämä tarkoittaa rakenteellisten seikkojen huomioonottamista sekä riittävien hälytys- ja avunsaantijärjestelmien luomista ja koulunvalvonnan ja vartiointin tehostamista. Työnantajan tulee myös laatia menettelytapaohjeet väkivaltatilanteiden ennakointia, ehkäisyä ja hallintaa varten.

Työterveyshuoltolain (1383/01) mukaan työterveyshuollon tehtäviin kuuluu työn ja työolosuhteiden terveellisyyden ja turvallisuuden selvittäminen ja arviointi ottaen huomioon muun muassa väkivaltavaara. Työterveyshuollon tehtävänä on myös tehdä toimenpideehdotuksia sekä seurata niiden toteutumista. Valtioneuvoston asetuksessa terveystarkastuksista ja erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavissa töissä (1485/2001) todetaan 2 §:ssä, että erityinen sairastumisen vaara aiheutuu sellaisista työoloista, jossa fyysisen, kemiallisen tai biologisen tekijän aiheuttamana voi todennäköisesti seurata sairaus, liiallinen altistuminen tai vaara lisääntymisterveydelle. Säännöksen mukaan myös yötyö ja erityinen väkivallan uhka työssä voivat aiheuttaa erityistä sairastumisen vaaraa.

Näillä perusteilla työterveyshuollon tulee kartoittaa myös terveydenhuollon tehtävissä toimivien riski altistua väkivallalle. Väkivaltariski on kasvanut töissä, joissa työntekijä voi kohdata päihtyneitä, huumeiden vaikutuksen alaisia tai muuten aggressiivisia henkilöitä. Tällaisia töitä ovat terveydenhuollossa erityisesti päivystystaastanotot, mutta riski on mahdollinen muissakin tehtävissä toimittaessa.

Terveystarkastuksien avulla väkivaltatilanteiden tai niiden uhan estäminen ei ole mahdollista. Työterveyshuollon terveystarkastuksilla on kuitenkin tärkeä merkitys uhka- ja väkivaltatilanteisiin varautumisen kannalta. Terveystarkastuksen sisällön pitäisi tältä osin tukea työhön perehdyttämistä ja työnantajan ohjeita. Yhteistyö työpaikan ja työterveyshuollon välillä tilanteen kartoittamiseksi on tärkeää, jotta kyetään ennakoimalla tilanteita. Tämä tapahtuu mm. arvioimalla riskejä etukäteen ja dokumentoimalla sekä tutkimalla sattuneita tilanteita.

Riskiammateissa voidaan arvioida väkivaltatilanteiden esiintyvyyttä ja oireiden kokemiin liittyviä tekijöitä esim. sähköisellä kyselyllä. Tästä saadut tiedot auttavat ennustamaan ja hallitsemaan näitä tilanteita sekä suunnittelemaan ennaltaehkäiseviä toimia. Mikäli kyselyllä tai muiden seikkojen perusteella todetaan työhön liittyvän todennäköinen väkivallan uhka, tehdään työsuojelutoimenpiteiden lisäksi alkutarkastus ja määräaikaistarkastuksia riskiin perustuvan harkinnan mukaan tai seurantatarkastuksia väkivaltatilanteissa olleille tarpeen mukaan.

Alkutarkastus

Alkutarkastuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että henkilö on ominaisuuksiltaan sopiva tähän työhön. Huonosti sopivia ovat kaikki vaikeista pitkäaikaisista mielenterveyden häiriöistä kärsivät ja erityisesti päihdeongelmista ja impulssikontrollin häiriöistä kärsivät työntekijät. Myöskään henkilö, joka on sairastunut posttraumaattiseen stressireaktioon eikä ole siitä vielä toipunut, ei sovellu työhön väkivallan uhkaa sisältävään työhön – toivuttuaan hän kyllä saattaa soveltua. Näihin töihin huonosti soveltuvat myös työntekijät, jotka ovat halukkaita ottamaan "turhia" tai "sankarillisia" riskejä, sekä ne, jotka itse epäilevät selviytymistään kyseisessä ammatissa.

Tärkeintä on periaate, että työntekijä pitää huolta, että "joka päivä oma turvallisuuteni työssä on tärkeintä".

Määräaikaistarkastukset

Määräaikaistarkastuksia tehdään pääsääntöisesti 3 vuoden välein, ja ne voidaan toteuttaa kysely- tai haastattelumuodossa. Kyselyssä kartoitetaan työntekijän kokemukset työssään olleesta väkivallan uhasta ja siitä, miten hän on siitä selvinnyt. Väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneilla työntekijöillä kiinnitetään systemaattisesti huomiota posttraumaattiseen stressiin viittaaviin oireisiin. Mikäli vakavia oireita ilmenee (depressio, itsemurha-ajatukset), työntekijä ohjataan jatkohoitoon psykologille tai psykiatrille. Jos työntekijä on joutunut toistuvasti väkivallan uhriksi, harkitaan hänen sijoittamistaan samassa yrityksessä toiseen työhön.

Toimenpiteet

Työturvallisuuslain (738/2002) 27§:n mukaan väkivaltaisten ja uhkaavien tilanteiden torjunta kuuluu työnantajalle. Väkivaltatilanteiden ennakoinnin ja hallinnan kannalta on tärkeää ehkäistä työssä, työoloissa ja yksilöiden toiminnassa olevia väkivaltaa mahdollistavia tekijöitä, jotka voivat lisätä väkivaltatilanteiden riskiä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi hämärät ja sokkeloiset työtilat, työskentely yksin, työntekijän puutteelliset vuorovaikutustaidot uhkaavan henkilön kohtaamisessa, huonot ihmissuhteet työyhteisössä tai asenteet.

Väkivaltatilanteen eteneminen on *vuorovaikutusprosessi*, jota ohjaa käsitys väkivallasta, reviiireistä ja kasvojen säilyttämisestä. Väkivaltatilanteita voidaan pyrkiä torjumaan yrittämällä analysoida ja ymmärtää, mitä väkivaltaiseen tilanteeseen johtaneessa tapahtumaketjussa tapahtui. Väkivaltatilanteessa käyttäytymisen olisi oltava mahdollisimman neutraalia eikä väkivaltaista henkilöä pidä vastustaa. Tärkeää on karsia pois erilaiset sankarillisuudet ja vaikuttamis- tai parantamisyhteydet.

- Rauhoittava, aikuismainen puhe, jossa ei kuitenkaan ole autoritatiivista opettajamaista eikä mielistelevää, liittoutuvaa sävyä, on tärkeää.
- Väkivaltatilanteissa ei yleensä tarvitse puhua eikä pidä ryhtyä puhumaan, ellei hyökkääjä sitä edellytä. On vastattava, jos kysytään, mutta vain siihen, mitä kysytään.

Poliisin ohjeissa kehoitetaan tottelemaan väkivaltaista henkilöä mutta toimimaan mahdollisimman hitaasti ja havainnoimaan mahdollisimman tarkoin tuntomerkit ja selvittämään, minne päin kyseinen henkilö pakenee. Hälytysnappia olisi painettava huomaamattomasti, mikäli se vain on mahdollista. Poliisi on hälytettävä niin pian kuin suinkin.

Työntekijöiden kouluttamisesta väkivaltatilanteiden kohtaamiseen on hyötyä. Työterveyshuolto auttaa ja neuvoo työnantajaa koulutuksen järjestämisessä. Vain 10 % ihmisistä menettää itsehallinnan traumaattisessa tilanteessa, ja 10–15 % pystyy säilyttämään täydellisen toimintakyvyn äkillisessä kriisitilanteessa. **Ihmistä 75–80 % säilyttää jonkinasteisen toimintakyvyn ja pystyy toimimaan opittujen mallien mukaisesti, joten äkillisiin kriisitilanteisiin valmentaminen on kannattavaa.** Tällaisen ennakoivan psyykkisen valmentautumisen ohjeiden olisi oltava selvät ja säännöllisesti harjoitellut, jotta niitä kyetään toteuttamaan väkivaltatilanteessa.

Tiedottaminen

Tarkastusten yhteydessä työntekijälle kerrotaan väkivallan uhasta työssä, yrityksen toimintamallista väkivaltatilanteissa ja korostetaan "matalan kynnyksen" yhteydenottoja, eli myös lievät uhka- ja väkivaltatilanteet olisi käsiteltävä työpaikalla.

Lähteet:

Terveysportti: Väkivallan uhka - esimerkiksi vanginvartijan, poliisin ja yövartijan työssä. Terveystarkastukset työterveyshuollossa. 17.6.2008 Heikki Arola

http://niinidigi.kopioniini.fi/hus/HUS_Tyopaikkavakivallan_torjunta/index.html#/1/

Kajantie M, Vänskä J. Työpaikkaväkivalta kohdistuu nuoriin lääkäreihin. Suom Lääkäril 2006;61:1121-25.

Lääkäriliitto, THL, TTL, Lääkärin Työolot ja Terveys 2015 –tutkimus